

БОГДАН—БОГОМ ДАНИЙ

400 років тому народився Богдан Хмельницький — один із найвидатніших синів нашого народу, творців української державності.

Носив він прозоре і символічне ім'я, котре означає «богом даний». Це ж чи подібне значення мають, до речі, імена у багатьох народів світу — Теодор, Федот, Тодос, Феодосій, Федір, Дорофій, Досифей, Ганнібал, Гудайберген, Алаверди, інші.¹

Проте, як відомо, Хмельницький мав ще й ім'я Зиновій. Як стверджував у 1834 році відомий український вчений, перший ректор Київського університету Михайло Максимович, Хмельницького звали саме цим іменем, а ім'я Богдана він одержав від «народу свого».²

Масюмо також авторитетну думку історика Івана Крип'якевича, який, посилаючись на документи, свідчив: «Ім'я Хмельницького Богдан — було народною формою церковного імені Теодор; Хмельницький був іменинником 27 грудня в день Теодора Навчертанного, Духовенство, а також козацька старшина в урочистій обстановці називали Хмельницького Зиновієм; мабуть, це було його друге ім'я, як бувало в ті часи, але сам Хмельницький ніколи не підписувався Зиновій, а лише Богдан».³

Отож Богдан... Не пощастило цьому давньому дохристиянському імені, з огляду на своє язичницьке походження, потрапити до православного календаря, на відміну від римо-католицького, ні за життя Хмельницького, ні пізніше. Мовознавець, професор Київського університету Алла Коваль в одній зі своїх праць наводить такий дивний запис із XVII століття: «Козак Богдан, а имя ему бог весть...».⁴ Суть цих слів очевидна — ім'я справжнім не вважалось.

Та все ж у Богдана Хмельницького було чимало тезок-сучасників. Звернемося за підтвердженням до Чернігівської переписної книги 1666 року — цінного джерела з української історіографії, яка досьогодні залишалася поза увагою дослідників нашої минувшини.

Власне, і відкривається книга цим іменем: «Город Чернигов, а в нем: мещанин Богдан Кирилов, детей у него три сына — Тихон да Матвей да Лаврин, торговою человеком...».⁵ У Чернігові серед багатьох чоловічих імен зустрічаємо також міщан Захара Богданова,⁶ Тимофія Богданова⁷ та Богдана Федорова,⁸ довідуємося про професії багатьох з них: Кузьма Богданов — «кожевник»,⁹ Богдан Кононов — «резник»,¹⁰ Андрей Богданов — «котляр»,¹¹ Богдан Васильєв — «швец».¹² У крамаря Ісака Григорьєва «два сына: Юрия да Богдан».¹³

Не дуралися цього не церковного імені й в інших куточках тодішньої Чернігівщини: у місті Любечі жив «мещанин Богдан Игнатов»,¹⁴ у місті Седнівці «Богдан Петров»,¹⁵ у селі Смичин селянин Сидір Богданов обіймав посаду війта.¹⁶ Селянами були також Іван Богданов¹⁷ із села Петрушина та Богдан¹⁸ (по батькові чи прізвищу у рукописі книги не прочитується) із села Янівки, а «бобыль Данила Богданов»¹⁹ із села Чорториги.

У часовій площині 1666 року, як бачимо, відбилися імена трьох поколінь людей. Найбільше носіїв імені Богдан серед представників старшого покоління, котрі жили в один час із Хмельницьким. Майже стільки ж їх і серед чоловіків середнього покоління, власне тих, кого внесено до Переписної книги, як господарів міщанських та селянських дворів. Зовсім мало Богданів в числі дітей останніх. Очевидно, це пояснюється певною тенденцією зменшення кількості не церковних імен (скажімо, й таких виразно язичницьких, як Ждан, Хотян, котрі зустрічаються у Книзі).

І все ж ім'я Богдан, завдяки авторитету і заслуженій славі Хмельницького, здобутими ним ще за життя, уподовж майже трьох з половиною століть зостається в лошані нашого народу, давно стало символом, що відповідає змісту імені — «богом даний».

Володимир САПОН.

Джерела і література:

1. Коваль А. П. Життя і пригоди імен. — К., — С. 90.
2. Цит. за: Коваль А. П. Вказана праця. — С. 32.
3. Крип'якевич І. П. Богдан Хмельницький. — К., 1954. — С. 66—67.
4. Коваль А. П. Вказана праця. — С. 32.
5. Центральний державний архів давніх актів Росії. — Ф. 124. — Оп. 5. — Спр. 27. — Арк. 17.
6. Там само. — Арк. 21.
7. Там само. — Арк. 30 зв.
8. Там само. — Арк. 42 зв.

9. Там само. — Арк. 69.
10. Там само. — Арк. 49 зв.
11. Там само. — Арк. 56 зв.
12. Там само. — Арк. 26 зв.
13. Там само. — Арк. 26 зв.
14. Там само. — Арк. 232.
15. Там само. — Арк. 297.
16. Там само. — Арк. 327 зв.
17. Там само. — Арк. 123.
18. Там само. — Арк. 208.
19. Там само. — Арк. 128.

СВІДКИ МИНУЛОГО

Вирує навколо нас життя. «Швидкоплинний час», — інколи думаємо ми. Ще більше думаємо про це, коли розглядаємо предмети, які дійшли до нас з глибини століть. А їх, зокрема, монети, а іноді й цілі скарби знаходять при оранці полів, копанням ям, прокладанні каналів і траншей.

У другій половині XIX століття Чернігівською губернською архівною комісією було зареєстровано до 80 випадків таких знахідок на території нашого краю. Вони є свідками багатьох подій в історії держав і народів, про які немає письмових згадок.

Перший грошовий знак був карбований у V столітті до нашої ери в стародавньому Римі. Ще в глибоку давнину жителі нашого краю вели торгівлю з ним. Про це розповів скарб, знайдений в 1873 році в селі Пашково, недалеко від Ніжина. Разом з іншими коштовностями тут було 1312 римських срібних монет часів правління Юлія Цезаря, Нерона, Доміціана, Трояна, інших римських імператорів.

У пізніші часи наші предки підтримували торгів з'язки з народами Близького Сходу. Про це розповіли два скарби, знайдені в 1875 і 1897 роках в селі Яриловичах Городнянського повіту. Знайдені тут арабські монети датуються 21—628 роками нашої ери.

Великий, складний і цікавий шлях розвитку російської монети, вклад якої у світову грошову систему досить значний. Географія скарбів, писемні джерела свідчать про те, що до кінця X століття Київська Русь не мала своєї монети. Про перші вітчизняні карбовані грошові знаки розповідають нам скарби, знайдені в 1852 році на Ніжинщині. Викопані тут монети належать до 988—1157 років.

Феодална роздрібленість, татаро-монгольська навала зруйнували господарське життя країни. Багатства, створені працею місцевого населення, текли до рук золотоординських ханів. Ширилися повстання проти них. У 1283 році виступили проти монголо-татар жителі нашого Присейм'я.

У період національно-визвольного піднесення наш народ прагнув відновити перервані давні економічні зв'язки з слов'янськими народами. Про це свідчить скарб, знайдений селянами в 1875 році на території села Обмачева. У ньому було 30 працьких грошів, карбованих у 1305—1306 роках чеським королем Вацлавом II.

У час, коли карбувалися монети, роль грошей на Русі відігравали гривні. Зокрема, одна з них, у вигляді іконки-медальйона, була знайдена в 1821 році в Чернігові. Дослідження їх показали, що вони були декількох видів: нашийні, вагові, а потім і грошові.

Звільнення від татарського гніту, економічне піднесення сприяли розширенню торгівлі зв'язків. Так, у Новгороді-Сіверському в 1901 році були знайдені срібні монети Московського князівства і міст Пскова та Новгорода XIV — початку XV століть.

Поступово виникали дрібні грошові одиниці. Уперше на Русі відкарбував із злитку рубля сто денежок Дмитрій Донський. Звідси й сучасні «рублі», «деньги».

З утворенням централізованої Російської держави на початку XVI століття, з розширенням економічних зв'язків, в 1534 році за указом Івана IV (Грозного) карбується нова, загальнодержавна монета з зображенням на лицьовій стороні вершника з списом. Звідки походить і сучасна назва — копійка, від слова «копье».

Своєрідним був грошовий обіг на території сучасної України. Тут, крім литовських і польських грошей, в обігу знаходилися монети майже всіх країн Європи: талери, шеляги тощо.

З приєднанням України до Росії царський уряд замінює польські гроші на російські. Але ще тривалий час в Україні була поширена велика кількість закордонної валюти.